

KAASAVA ALUSHARIDUSKESKKONNA REFLEKSIOONIVAHEND

Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur

Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur (edaspidi agentuur) on sõltumatu isemajandav organisatsioon. Agentuuri tegevust kaasrahastavad liikmesriikide haridusministeeriumid ja Euroopa Komisjon ning toetab Euroopa Parlament.

Kaasrahastas Euroopa
Liidu programm
„Erasmus+“

Euroopa Komisjoni toetus trükise väljaandmisele ei kujuta endast heakskiitu selle sisule, mis peegeldab vaid trükise autorite vaateid, ja komisjon ei vastuta trükises sisalduva teabe mis tahes kasutamise eest.

Selles dokumendis esitatud kelle tahes vaated ei kujuta endast tingimata agentuuri, selle liikmesriikide või Komisjoni ametlikke vaateid.

Toimetajad: Eva Björck-Åkesson, Mary Kyriazopoulou, Climent Giné ja Paul Bartolo

Dokumendist väljavõtete tegemine on lubatud, kui neile lisatakse selge allikaviide. Lisateabe saamiseks autoriõiguste küsimuste kohta vaadake allpool viidatud litsentsi *Creative Commons*. Sellele dokumendile tuleb viidata järgmisel viisil: Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur, 2017. *Kaasava alushariduskeskkonna refleksioonivahend*. (toimetajad: E. Björck-Åkesson, M. Kyriazopoulou, C. Giné ja P. Bartolo). Odense, Taani

See dokument on kättesaadav elektrooniliselt agentuuri veebilehel www.european-agency.org, et seda dokumenti saaks lugeda rohkem inimesi.

See on ingliskeelse originaalteksti tõlge. Kui esineb kahtlus tõlgitud teabe täpsuses, siis vaadake ingliskeelset originaalteksti.

ISBN: 978-87-7110-644-2 (elektrooniline)

See materjal on litsentsitud litsentsi *Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International* alusel. Selle litsentsi koopiaga saate tutvuda veebilehel <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>.

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2017

Sekretariaat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brüsseli esindus
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
KAASAMINE, OSALEMINE JA HÕIVATUS	6
REFLEKSIIONIVAHENDI ARENDAMINE	7
KUIDAS REFLEKSIONIKÜSIMUSI KASUTADA?	9
REFLEKSIION KAASAVAST ALUSHARIDUSKESKKONNAST	10
1. Keskkonna üldine sõbralikkus	11
2. Sotsiaalse keskkonna kaasavus	13
3. Lapsekeskne lähenemine	15
4. Lapse vajadusi arvestav füüsiline keskkond	17
5. Materjalide kättesaadavus kõikidele lastele	19
6. Kõikidele tagatud suhtlemisvõimalused	21
7. Kaasav õpetamise ja õppimise keskkond	23
8. Peresõbralik keskkond	25
BIBLIOGRAAFIA	27

SISSEJUHATUS

See refleksioonivahend arendati välja osana kaasava alushariduse (IECE) projektist, mille viis läbi Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur aastatel 2015 kuni 2017 (www.european-agency.org/agency-projects/inclusive-early-childhood-education). Projekti üldeesmärk oli tuvastada, analüüsida ja sellest tulenevalt edendada kõigile lastele mõeldud kvaliteetse kaasava alushariduse põhiomadusi. Selleks puhuks leiti vajadus vahendi järele, mida saaksid kasutada kõik spetsialistid ja personal, et mõtiskleda oma tingimuste kaasavuse üle, keskendudes sotsiaal-, õppe- ja füüsilisel keskkonnal. Selle vahendi eesmärk on aidata parendada tingimuste kaasavust.

KAASAMINE, OSALEMINE JA HÕIVATUS

Kõik lapsed, kui nad osalevad alushariduslikes tegevustes, õpivad ja arenevad, kogedes stimuleerivaid ning väljakutseid esitavaid võimalusi sotsiaal-, õppe- ja füüsilises keskkonnas. See refleksioonivahend keskendub kaasava alushariduskeskkonna võimaluste suurendamisele, et kõigi laste **osalemine** oleks tagatud. Siin tähendab *osalemine kohalolekut* ja **aktiivset hõivatust** tegevustesse ja suhtluses.

Hõivatust tähendab aktiivset osalemist keskkonna¹ igapäevategevustes ja see on kaasavuse põhieeldus. See on tihedalt seotud õppimisega ja lapse ning sotsiaalse ja füüsilise keskkonna vahelise suhtlusega. Hõivatuse näited on järgmised.

- Lapsed mängivad koos nii, et neil on ühine eesmärk ja igaüks panustab mängu.
- Eakaaslaste grupp keskendub aktiivselt laulmisele koos õpetajaga.
- Laps vaatab pildiraamatut süüvinult.
- Lapsed on mängust haaratud.

Näide keskkonnaomadustest, mis soodustavad hõivatust, on sellise ruumi tagamine, mis on vaba suhtlemist takistavatest füüsilistest barjääridest, st mööbel ja vahendid sobivad kõikidele lastele. Need tegurid kehtivad kõikide laste puhul.

Kaasava alushariduskeskkonna omadus on see, et kasutusele on võetud universaalsed meetmed, et tagada sisseehitatud tugi iga kord, kui seda on vaja. See võimaldab kõikidel lastel aktiivselt osaleda keskkonna tavapäraistes tegevustes koos oma eakaaslastega.

Selle refleksioonivahendi eesmärk on parendada keskkonna kaasavust. See tugineb ökosüsteemi vaatenurgale, mille korral lapse kogemusi vaadeldakse proksimaalprotsesside funktsioonina keskkonnas. Selle vaatenurga kohaselt mõjutavad spetsialistid ja personal oluliselt lapse hõivatust, õppimist ja arengut. Samal ajal on keskkonnas olevad eakaaslased, lapsevanemad ja perekond last ümbritseva ökosüsteemi osad. Nemed, nagu ka füüsiline keskkond, mõjutavad iga lapse hõivatust, arengut ja õppimist.

¹ Keskkond viitab kolmeaastaste kuni põhiharidust omandama asuvate laste haridusvõimalustele erinevates Euroopa riikides.

REFLEKSIOONIVAHENDI ARENDAMINE

Refleksioonivahend keskendub proksimaalprotsessidele, mida laps keskkonnas kogeb. See pöörab erilist tähelepanu keskkonnateguritele, mis mõjutavad iga lapse osalemist. Refleksioonivahend koosneb kaheksast küsimuste kogumist, mis käsitlevad järgmisi kaasamise aspekte.

1. Keskkonna üldine sõbralikkus
2. Sotsiaalse keskkonna kaasavus
3. Lapsekeskne lähenemine
4. Lapse vajadusi arvestav füüsiline keskkond
5. Materjalide kättesaadavus kõikidele lastele
6. Kõikidele tagatud suhtlemisvõimalused
7. Kaasav õpetamise ja õppimise keskkond
8. Peresõbralik keskkond.

Refleksioonivahend oli algselt kujundatud kasutamiseks vaatlusvahendina. Selle eesmärk oli anda vaatleja üldhinnang keskkonna kaasavusele, keskendudes lapse osalemisele, kohtades, mida IECE projekti käigus külastati.

Vaatlusvahendi loomiseks vajaliku algtõuke saadi mitmest juurdunud testist, mis mõeldavad alushariduskeskkondade kaasavust (vaadake jaotist Bibliograafia). Selle eesmärk oli anda keskkonnast lühiülevaade, toetudes IECE projekti võtmeküsimusele: „Mis on kõikidele lastele mõeldud kvaliteetsete kaasavate alushariduskeskkondade põhiomadused?“ Seda kasutati kaheksas riigis kaasavate alushariduskeskkondade külastamisel.

Pärast vaatlusvahendi kasutamist sihtkohtade külastustel jõudis IECE projekti meeskond otsuseni, et vahendit oleks otstarbekas kasutada kaasavuse hindamiseks refleksioonivahendina. Refleksioonivahendi arendamine seisnes kolmeetapilises valideerimisprotsessis.

1. Esimeses etapis kasutas ekspertide kogu, mis koosnes 25 Euroopa valdkonnaekspertist, vaatlusvahendit ja analüüsis seda viimase sihtkoha külastuse ajal. Ekspertidel paluti hinnata iga osa kasutamise võimalikkust refleksioonivahendis. Ekspertid pidasid põhjalikke arutlusi selle üle, kuidas vaatlusvahendit refleksioonivahendiks kohandada. Nende tagasisidega arvestati lõpliku versiooni loomisel.
2. Teises etapis kasutati refleksioonivahendi valideerimiseks sihtrühmi. Seda tegid kolme Euroopa ülikooli teadlased ja kraadiõppurid. Osalejatel paluti hinnata vaatlusvahendit enne sihtrühma usutlust, pidades silmas nende kaasavuse kogemust, ja samuti paluti kasutada refleksioonivahendi järele kohandamise malli. Pärast sihtrühma usutlust tehti sisuanalüüs, mis tõstis esile kõige olulisemad teemad.

-
3. Kolmandas etapis tehti praktikute, eelkoolijuhtide, lapsevanemate ja õpetajahariduses olevate akadeemikutega kognitiivsed usutlused hindamaks seda, kui põhjalikuks nad refleksioonivahendit peavad. Kognitiivsed usutlused tehti individuaalselt, uurides vahendi kultuurilise sobivuse kohta nende riigis ja selle otstarbekuse kohta. Pärast valideerimisprotsessi kontrolliti refleksioonivahendit enne avaldamist veelkord.

KUIDAS REFLEKSIOONIKÜSIMUSI KASUTADA?

Refleksioonivahendi küsimused on loodud sedasi, et need annaksid ülevaate keskkonna kaasavusest, võttes fookusesse keskkonna sotsiaal-, õppe- ja füüsilisi aspekte. Vahend on ette nähtud paindlikuks kasutamiseks kasutaja, keskkonna ja asutuse vajaduste kohaselt. Keskkonnad võivad otsustada keskenduda kõikidel aspektidel või ainult mõnel neist ja samuti võivad nad lisada enda küsimusi. Need küsimused võivad iseenesest olla parendamise juhiseks erinevatele asjaomastele (individuaalselt või grupis): spetsialistidele ja personalile, juhtidele, lapsevanematele ning lastele ja õpetaja baaskoolituses ning pidevas tööalases enesearendamises.

Refleksioonivahendit võib kasutada erinevatel eesmärkidel. Need on näiteks järgmised.

- Ülevaate andmine keskkonna kaasavuse kohta.
- Kaasavuse teemaliste arutluste aluseks olemine.
- Kaasava praktika parendamist vajavate valdkondade kirjeldamine, sõnastamine ja prioriseerimine.

Refleksioonivahendi kasutamiseks tehke järgmist.

- Alustage refleksioonieesmärgi sõnastamisest, vastates järgmistele küsimustele.
 - Mida soovite vahendi kasutamisega saavutada?
 - Mis on keskkonnale suunatud eesmärk?
 - Kes võtavad osa?
- Tutvuge valdkondade ja küsimustega ning valige valdkonnad, millele soovite keskenduda.
- Otsustage, kuidas küsimustega töötada.
- Lugege iga küsimust ja mõtisklege selle üle ning kirjutage oma mõtisklused üles.
- Märkige üles kommentaarid ja näited olukordade või tegevuste kohta, mis teie mõtisklusi selgitavad ja esile toovad.
- Tuginedes oma mõtisklustele tuvastage muutused, mis võiksid teie arvates keskkonda kaasatust parendada.
- Seadke muutused tähtsuse järjekorda – milline on olukord, kui eesmärgid on saavutatud?

REFLEKSION KAASAVAST ALUSHARIDUSKESKKONNAST

Küsimused	Teie vastused
Keskkonna nimi:	
Kuupäev:	
Osaleja(d):	
<i>Enne refleksioonivahendi kasutamist enda keskkonnas ...</i> Mõtisklege selle üle, mis on refleksiooni eesmärk.	
<i>Pärast refleksioonivahendi kasutamist ...</i> Otsustage, mida tuleb muuta.	
Prioriteetid:	

1. Keskkonna üldine sõbralikkus

Küsimused	Teie vastused
1.1. Kas kõik lapsed ja nende vanemad tunnevad end oodatuna?	
1.2. Mis on need tegurid, mis muudavad keskkonna hoolivaks, mugavaks ja meeldivaks kohaks lastele ja personalile? ²	
1.3. Kuidas edendavad keskkonnajuhid koostöötajate ja kaasavat kultuuri?	
1.4. Kuidas keskkond peegeldab ja väärtustab kohaliku kogukonna mitmekesisust?	
1.5. Kuidas soodustatakse lastel eakaaslaste gruppi kuuluvuse tunde teket?	
1.6. Kas arvate, et mõni laps võib tunda end kõrvalejäetuna?	

² Vahendis viitab termin *personal* kõikidele inimestele, kes keskkonnas töötavad.

Küsimused	Teie vastused
1.7. Mida sooviksite muuta?	

2. Sotsiaalse keskkonna kaasavus

Küsimused	Teie vastused
2.1. Kas personal loob suhte iga lapsega?	
2.2. Kuidas on soodustatud kõikide laste võimalust eakaaslastega suhelda ja mängida?	
2.3. Kuidas on soodustatud kõikide laste võimalust osaleda grupitegevustes?	
2.4. Kuidas kutsutakse lapsi üles austama eakaaslaste grupi erinevusi?	
2.5. Kuidas toetate laste positiivsete käitumismustrite teket?	
2.6. Millisel viisil saavad lapsed konflikte lahendada?	

Küsimused	Teie vastused
2.7. Mida sooviksite muuta?	

3. Lapsekeskne lähenemine

Küsimused	Teie vastused
3.1. Kas õppetegevus põhineb laste huvidel ja eelistustel?	
3.2. Kas reageerite kõikide laste häältele ja küsimustele?	
3.3. Kas kõik lapsed on osalevad neile oluliste lahenduste leidmises?	
3.4. Kas tegevuste vahelist üleminekut on hõlbustatud kõikide laste puhul?	
3.5. Kas lastele on igal ajal kättesaadav isikustatud õppetugi (inimeste ja muude ressursside näol)?	
3.6. Kas õpetajad pääsevad igal ajal ligi täiendavale ja/või välisele toele?	

Küsimused	Teie vastused
3.7. Mida sooviksite muuta?	

4. Lapse vajadusi arvestav füüsiline keskkond

Küsimused	Teie vastused
4.1. Kas keskkond (siseruumides ja väljas) on ligipääsetav kõikidele lastele?	
4.2. Kas on võimaldatud kõikide laste osalemine?	
4.3. Millisel määral on keskkond lastele ohutu ja tervislik?	
4.4. Kas mööbel ja vahendid on sobilikud kõikidele lastele?	
4.5. Kuidas te võimaldate kõikidel lastel osaleda keskkonnavälistes tegevustes (nt ekskursioonidel, külastustel, spordiüritustel jne)?	

Küsimused	Teie vastused
4.6. Mida sooviksite muuta?	

5. Materjalide kättesaadavus kõikidele lastele

Küsimused	Teie vastused
5.1. Kas mänguasjad ja materjalid on huvitavad, kergesti kättesaadavad ja kaasahaaravad kõikide laste jaoks?	
5.2. Kas mänguasju ja materjale kasutatakse laste algatusvõime, sõltumatuse, avastamisvõime ja loomingulisuse proovilepanekuks?	
5.3. Kas materjale kasutatakse suhtluse, keele, kirjaoskuse, matemaatiliste ja teaduslike tarkuste edendamiseks?	
5.4. Kas te kasutate kohandatud materjali, mis soodustab kõikide laste õpet ja mängimist?	
5.5. Kas mänguasjad ja materjalid peegeldavad kultuurilist mitmekesisust?	

Küsimused	Teie vastused
5.6. Kas te kutsute lapsi üles eakaaslastega mängima ning mänguasju ja materjale jagama?	
5.7. Mida sooviksite muuta?	

6. Kõikidele tagatud suhtlemisvõimalused

Küsimused	Teie vastused
6.1. Kas keskkond võimaldab kõikidel lastel suhelda ja keelt kasutada?	
6.2. Millisel määral keskendub õppetegevus laste keelele ja põhjendamisoskusele?	
6.3. Kas kõik lapsed saavad jagada vestlustes eakaaslastega oma mõtteid, emotsioone ja muresid?	
6.4. Kuidas te võimaldate erineva emakeelega lastel ennast väljendada ja olla mõistetud eakaaslaste ja personali poolt?	
6.5. Kas te kasutate erinevaid viise kõikide laste suhtluse soodustamiseks (nt pilte, graafilisi märke, viipekeelt, Braille' ja muud tehnoloogiat)?	

Küsimused	Teie vastused
6.6. Mida sooviksite muuta?	

7. Kaasav õpetamise ja õppimise keskkond

Küsimused	Teie vastused
7.1. Kas kõik lapsed võtavad osa regulaarsetest õppetegevusest?	
7.2. Kas keskkonnas on kõrged ootused kõikide laste suhtes?	
7.3. Kuidas te tunnustate kõikide laste püüdlusi ja saavutusi?	
7.4. Kuidas te rakendate mitmekesisust ning laste isiklike tugevusi ja ressursse õppetegevuses?	
7.5. Kuidas te vaatlete ja jälgite laste hõivatust ja õpet ning märkate toevajadust?	
7.6. Kas personalil on võimalused pidevaks tööalaseks enesearendamiseks kaasava hariduse vallas?	

Küsimused	Teie vastused
7.7. Mida sooviksite muuta?	

8. Peresõbralik³ keskkond

Küsimused	Teie vastused
8.1. Kas lapsevanemad tunnevad end oodatuna ja kas neid kutsutakse osalema keskkonna tegevustes?	
8.2. Kuidas luuakse peredega usaldussuhe?	
8.3. Kas lapsevanemad on igapäevategevustest hästi teavitatud?	
8.4. Kuidas on lapsevanemaid kaasatud otsustamisse nende lapse õppimis-, arengu- ja toevajaduste üle?	
8.5. Kuidas on lapsevanemaid kaasatud nende laste hõivatuse ja õppimise plaanimisse, rakendamisse ja jälgimisse?	

³ Pere all on mõeldud enamasti lapsevanemaid/eestkostjaid, kuid see võib tähistada ka inimesi, kes on lapsele lähedased tema igapäevaelus.

Küsimused	Teie vastused
8.6. Mida sooviksite muuta?	

BIBLIOGRAAFIA

Farran, D.C. ja Bilbrey, C., 2004. *Narrative Record [Jutustuse salvestis]*. Avaldamata vahend, mis on kättesaadav järgmisest kohast: D.C. Farran, Peabody Research Institute, Vanderbilt University, Nashville, Tennessee

Granlund, M. ja Olsson, C., 1998. 'Your experience of interaction with the child' [Teie suhtemise kogemus lapsega], M. Granlund ja C. Olsson (toimetajad), *Familjen och habiliteringen*. Stockholm: Ala

Granlund, M. ja Olsson, C., 1998. 'Your experience of interaction with the child' [Teiste laste suhtemine lapsega], M. Granlund ja C. Olsson (toimetajad), *Familjen och habiliteringen*. Stockholm: Ala

Harms, T., Clifford, R.M. ja Cryer, D., 1998. *Early Childhood Environment Rating Scale [Varase lapsepõlve keskkonna hindamise skaala]*. New York: Teachers College Press

King, G., Rigby, P., Batorowicz, B., McMMain-Klein, M., Petrenchik, T., Thompson, L. ja Gibson, M., 2014. 'Development of a direct observation Measure of Environmental Qualities of Activity Settings' [Tegevuskeskkondade omaduste otsese vaatlushindamise arendamine] *Developmental Medicine & Child Neurology*, 56 (8), 763–769

McWilliam, R. A., 1991. *Children's Engagement Questionnaire [Laste hõivatuse küsimustik]*. Chapel Hill, North Carolina: Frank Porter Graham Child Development Center, University of North Carolina at Chapel Hill

Pianta, R. C., 2015. *Classroom Assessment Scoring System® (CLASS) [Klassi hindamise skoorimissüsteem (CLASS)]*. Charlottesville, Virginia: Center for Advanced Study of Teaching and Learning. curry.virginia.edu/about/directory/robert-c.-pianta/measures (Kontrollitud viimati aprillis 2017)

Soukakou, E.P., 2012. 'Measuring Quality in Inclusive Preschool Classrooms: Development and Validation of the Inclusive Classroom Profile (ICP)' [Kaasavate eelkooliklasside kvaliteedi mõõtmine: kaasava klassi profiili (ICP) arendamine ja valideerimine] *Early Childhood Research Quarterly*, 27 (3), 478–488

Sylva, K., Siraj-Blatchford, I. ja Taggart, B., 2010. *ECERS-E: The Early Childhood Environment Rating Scale Curricular Extension to ECERS-R [ECERS-E: varase lapsepõlve keskkonna hindamiskaala õppekavaline laiendus ECERS-R-ile]*. Stoke-on-Trent: Trentham Books